

УДК 908(477.61):821.09

DOI 10.12958/2227-2844-2020-6(337)-202-214

Набока Олександр Вікторович,

доктор історичних наук, завідувач кафедри історії України

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”,

м. Старобільськ, Україна.

snaboka9@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1678-9475>

**ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ЛЕГЕНД ЩОДО ПЕРЕБУВАННЯ
У ОСИНІВСЬКІЙ ЦЕРКВІ (с. ОСИНОВЕ,
НОВОПСКОВСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)
Г. СКОВОРОДИ ТА К. РИЛЄЄВА**

Розвиток української історіографії на сучасному етапі характеризується збільшенням уваги науковців до різних аспектів регіональної історії. Зокрема, останнім часом з'являється значна кількість наукових досліджень з історії Луганського краю. Разом із тим, у вивченні цього питання залишається значна кількість білих плям. Серед іншого, потребує детальнішого дослідження історія однієї з архітектурних перлин Луганщини – Свято-Успенської церкви у селі Осиновому Новопсковського району, активна фаза будівництва якої тривала у другій половині XVIII – на початку XIX ст. Навколо цієї споруди збереглося багато різних історичних легенд, які, на наш погляд потребують наукового осмислення. Серед них, зокрема, історії про перебування у церкві філософа Г. Сковороди та російського декабриста К. Рилєєва. Саме висвітленню цього аспекту і присвячена ця стаття.

Відзначимо, що це питання практично не відображено у українській історичній науці. Серед небагатьох досліджень, можна виділити краєзнавчі статті новопсковського краєзнавця В. Ярошенко, зібрані на сайті „Історія нашого краю по р. Айдар і не тільки!”.

Ми вважаємо необхідним заповнення цієї наукової прогалини, тим більше, що її вивчення, серед іншого, дозволяє розглянути історичні передумови формування українського національного руху у першій половині XIX ст.

У мальовничому селі Осинове, що у Новопсковському районі на Луганщині стоїть незвичний за своєю архітектурною пишністю православний храм – Свято-Успенська церква. Як відзначають спеціалісти, у його вигляді навіть сьогодні проглядається змішання старовинних архітектурних стилів. Основу будівлі складає округла ротонда (як відголосок стилю бароко), а вихід з храму прикрашає колонада (класицизм).

Відомо, що початок будівництва ще дерев'яної будівлі храму відноситься до середини – другої половини XVII ст., коли у цій місцевості з'явилося поселення Осинове, засноване вихідцями з України-Гетьманщини (черкасами). *„По правом берегу Айдара тянутся гряды гор, прерывисто каменистых и меловых, кой где и поныне покрытых лесом, а левый берег отлогий, с прекрасными лугами и хлебородной почвой. Однако первые поселенцы осинового и хуторов ее: Рогова, Писаревки и других переселились на правом берегу Айдара, под прикрытием гор, лесов и вод. Это одно показывает, что Осиновая населена черкасами не позже, как в конце XVII столетия, тогда как столько страшны были ногайцы и крымцы”*, – відзначає у другому томі фундаментального твору *„Историко-статистическое описание Харьковской епархии”* (2011) відомий священнослужитель та дослідник розвитку православ'я Харківської губернії святитель Філарет (с. 285).

На думку автора, саме тоді розпочалося тривале будівництво Свято-Успенської церкви. *„Первый Успенский храм в Черкасском городке без сомнения был современен городку и конечно был деревянный: так бывало у Черкасов везде”* (Там само).

Вірогідно, час будівництва дерев'яної будівлі Осинівського храму був періодом стихійного освоєння цих територій вихідцями з України. Поступово ці землі, у другій половині XVII ст. увійшли до складу слобожанського Острогожського полку. На початку XVIII ст. більша частина місцевих козацьких поселень підтримала повстання К. Булавина, за що була піддана спаленню. На деякий час край обезлюдив і, вірогідно, саме тоді землі Осинового і були передані у володіння родині слобожанських козацьких полковників Тевяшевих.

Цей рід належав до російського дворянства з XIV ст. Його засновник – представник монгольської знаті Золотої Орди Азарій Тевяшев, у 1382 р. перейшов на службу до московського князя Дмитра Донського, за що і отримав землі у сучасній Воронежській області Росії. Наприкінці XVII ст. помістя Тевяшевих стали сусідами території московського Дикого поля, яка у цей період активно колонізувалася українськими козаками – вихідцями з Запоріжжя та Гетьманщини, які у той час були охоплені полум'ям Хмельниччини та Руїни. Високий динамізм освоєння московського прикордоння обумовив інтерес до цих міграційних процесів з боку царської влади. Врешті-решт, царський уряд зобов'язав Тевяшевих звернути увагу на сусідній, майже дикий край, зробити перепис населення, ревізію майна та встановити необхідні податки. Скоро рід Тевяшевих став частиною слобожанської полкової ієрархії, залучився до історичних процесів, які відбувалися частині козацької України, яка визнала політичне покровительство Москви.

Будучи ставлениками царя, Тевяшеви тим не менш, мали слідувати козацьким політичним традиціям, зокрема, регулярно переобиратися на старшинські посади. Ситуація почала змінюватися

лише на початку XVIII ст., коли на Слобожанщині, як і у інших регіонах України стрімко розвивався процес перетворення козацької старшини на великих землевласників та фактичних володарів краю, чий високий статус більше не потребував регулярного схвалення козацького суспільного загалу. Саме у цей період високі посади Тевяшевих стали майже спадковими. Цю тенденцію відзначив у своїй фундаментальній праці „Історія Слобідської України” (1990) видатний український історик Д. І. Багалій. *„За 100 років у кожному полку перебувало по 6–8 полковників, себто припадає в середнім по 13–17 років на кожного. Деякі з полковників. як. наприклад. залишалися на своїх посадах по кілька десятків років. У всякому разі, вибори не були щорічні і не відбувалися через 3 або 5 років: значить справді вибирали взагалі немов до смерті”,* – писав він (Багалій, 1990, с. 112).

У цей період, за підрахунками Багалія, представники роду Тевяшевих займали посади полковників – у Острогожському полку – 3 рази, у Харківському полку – 1 раз (Там само).

Подальшому посиленню Тевяшевих, збільшенню їх земельних володінь сприяли події, пов’язані із повстанням на Луганщині Кіндрата Булавина 1707–1708 рр. Як відомо, його першим епіцентром стали приайдарські козацькі поселення – Шульгінка, Закотне, Осинове. У ході каральних дій російського уряду булавинці у цих краях були розгромлені, а їх поселення майже повністю винищені. У цьому конфлікті, Тевяшеви підтримали Петра I і тим самим довели свою відданість йому. Більш того, представник роду, з 1704 р. острогожський полковник Іван Іванович Тевяшев (1660–1725), вірогідно, вирішив скористатися зручним моментом, та приєднати бунтівні території до своїх володінь. Принаймні про це свідчить той факт, що він неодноразово звертався до царського уряду з цією ідеєю.

Врешті-решт, цар доручив їм відновлювати занепалий та розорений край, сприяючи переселенню сюди лояльних черкеських козаків з інших регіонів України.

22 серпня 1709 р. Петро I видав наказ під назвою „Указ полковнику Острогожского полка Тевяшову о даче полку его лесных земель по Айдару для поселения” („Указ полковнику”).

У документі. серед іншого, йшлося про таке: *„на речке Айдаре, с верховья вниз до устья Айдарского, где поселились было, без указа Великого Государя, пришедшие из разных городов люди, в прошлом 708 году, за их воровство и бунт, что бунтовали они с вором Булавиным и с Голым, те их поселения по Айдару разорены и выжжены; и ныне те места лежат впустеж. А полку твоего к городам те земли смежны и в близости, и они Черкасы в те места из безлесных мест переселиться желают; а земель и санных покосов и лесов в тех местах им Черкасам будет в довольство, и полку твоего умаления не будет”* (Там само).

Згідно з петровським наказом, серед міст, які підлягали новому заселенню „черкасами” було і Осинове. *„Самодержец, указал: Острогжского полку Черкасам с Землянска и из других безлесных слобод селиться и землею и санными покосы владеть по реке Айдару, где было поселение Закотенской станицы, и вверх по Айдару до Осиновской станицы и до Ровеньков”*, – відзначалося у документі (Там само).

Процес переселення черкасів у Осинове і, взагалі, у визначений у Наказі край розтягувався на довгі роки. І. І. Тєвяшев отримував усе нові та нові реляції царської влади у яких йому рекомендувалося заселяти території пришлими козаками. Зокрема, у 1717 р. адмірал та один з найближчих до Петра І сановників Ф. М. Апраксін (1661–1728) наказав Тєвяшеву перевести „острогжських козаків кївської губернії та воронїжської на рр. Тулучєєву, Богучар, Айдар”, при цьому вони мають продати за вільною ціною свої землі та маєтки” (Багалій, 1887, с. 541).

Завдяки цьому наказу, приблизно у часовому відрізку від 1724–1732 рр. Осинове, разом із іншими регіонами Приайдар’я було знову заселено.

Д. Багалій у праці *„Очерки из истории колонизации степной окраины Московского государства”* (1887) зазначає: *„Указ сей остался, по-видимому, без исполнения до самого 1732 г. Только в этом году из сел Перлевка, Ендовища, Гвоздевки и Уриві высланы были на Айдар партия переселенцев при сотниках, именно: в Старую Белую (нінешній Старобельськ) пришел Иван Фомич Сенельников, в Закотное – Дмитрий Петрович Голодолинский, в Осиновку – Аким Мийлович Емаков и в Белолуцк – Яков Романович Головинский. В занятіх ими местах они построили городки и основали новіе сотни острогжского полка”* (с. 541).

Вірогідно, саме з цього моменту починається активна фаза будівництва Осинівської церкви, можливо, під керівництвом самого Івана Тєвяшева. Чи перебував безпосередньо у поселенні його тодішній господар – достеменно невідомо. Проте, поруч із Осиновим до сьогоденішнього дня зберігалося невелике поселення Тєвяшево, населення якого, якщо вірити інформації, поданій у українській „Вікіпедії” складає 22 особи. Можливо, що тут у мальовничих краях було розташовано один з панських маєтків, який він час від часу навідував, та запрошував дорогих йому гостей.

Так чи інакше, розбудова осинівської Свято-Успенської церкви відбувалося у період його володіння Тєвяшевих. Як відзначає Святитель Філарет (2011): *„Не позже середины XVIII столетия построен был здесь уже каменный Успенский храм с тремя приделами. На это указывает, как увидим, надпись на Евангелии храма”* (с. 285). Приблизно у цей період, у храмі з’являється перша книга, за якою правилася служба. У 1756 р. на церковні гроші було куплено „Євангеліє”, опубліковане у Києві у 1697 р. (Там само).

Відзначимо, що Осинівська церква архітектурно повторювала у Острогжський „Собор Троицы Живоначальной”, закінчення будівництва якого приходить на 80-ті рр. XVIII ст.

У другій половині XVIII – першій половині XIX ст. подібний архітектурний підхід був вельми поширений на території, яка входила до володінь Тевяшевих, і взагалі – на землях Острогжського полку. Серед храмів Луганської області та навколишніх земель, виконаних у подібному стилі, спеціалісти виділяють: Церкву Спасу Преображення (1796–1814), с. Білогір'я, Вороніжської області; Церкву Воздвиження Хреста Господня (1822) с. Байдівка Луганська область; Церкву Трійці Живоначальної (1833) в м. Кремінна, Луганська область, Церкву Спасу Преображення (1832–1846) в с. Гниле, Воронежська область („Острогжск”).

Починаючи з середини XVIII ст. у Осинівській церкві починаються регулярні служби. У архіві Вороніжського Духовного Архієрейського Судового приказу збереглася „Справа про посвяту диякона Петра у священники слободи Осинової 1742 р.”, яке дозволяє дізнатися ім'я одного з перших священнослужителів Свято-Успенської церкви. Пізніше, біля 1770 р. у церкві служив уродженець Старобільська Петро Бутаков.

Приблизно, у 1770-х рр. у історії Осинівської церкви з'являється великий філософ Григорій Сковорода (1722–1794), який за розповсюдженою легендою зупинявся і молився у ній. Достеменно знову ж таки невідомо, чи був популярний тоді серед слобожанської старшини філософ у Осинівському, проте у цей період товаришував із Тевяшевими, і, вірогідно, мав можливість впливати на їх світогляд.

У 1772 р. черговим покровителем мислителя став представник роду, командир Харківського слобідського козачого полку Степан Іванович Тевяшев (1718–1790). Він запросив Сковороду до своїх маєтків, у яких філософ прожив кілька місяців, маючи можливість висловлювати свої ідеї перед господарем, та його племінником Степаном Івановичем Тевяшевим (молодшим) та сином Володимиром. Пізніше, результати цих дискусій були відображені Г. Сковородою у трактаті „Ікона Алквіадська”.

Головна думка, відображена у творі, присвяченому своєму тодішньому покровителю полягала у залученні усіх прогресивних людей, зокрема, і поміщиків до просвітництва, яке є антиподом суєвірств. За переконанням Г. Сковороди: *„Из суеверій родились вздоры, споры, секты, вражды междусобныя и странныя, ручныя и словесныя войны, младенческие страхи и протч. Нет желчнее и жестоковийнее суеверія и нет дерзновеннее, как бешенность, разженная слепым, но ревностным глупаго поверія жаром тогда, когда сія ехидна, предпочитаая нелепыя и нестаточныя враки над милость и любовь и онемев чувством*

человеколюбия, гонит своего брата, дыша убийством, и симь мнится службу приносить богу” (Сковорода, 1973).

У зв’язку із цим, він рекомендує Тєвяшеву, який у уяві філософа був уособленням суспільного прошарку заможних поміщиків, розгорнути боротьбу проти суєвіств. *„К чему ж сия речь течет? К тому, что высоких фамилий люди не только в тяжбах, войнах, коммерциях, домостроительствах, художествах, но и в самом первом пункте, сиречь в мыслях, до бога касающихся, должны находить истину, а противоборствовать суеверию”* (Сковорода, 1973).

Як зазначалося вище, достеменно невідомо, чи побував Г. Сковорода у Осиновому, але враховуючи стиль його життя під час перебування у Тєвяшевих – то це було цілком можливо. Початок 70-х рр. XVIII ст. великий філософ вже наголошував на відмові від земних благ, багато подорожував, взявши у походи лише невелику подорожню торбу. Характер його життя не змінювався, коли він оселявся у багатих поміщиків, готових надати йому кращі умови проживання. Сковорода залишався вірний своїм переконанням і коли гостював у Тєвяшева, активно подорожував його володіннями.

Зокрема, Д. Багалій у праці „Український мандрований філософ Григорій Сковорода” (1926) писав: *„одного разу битою дорогою вертався з Вороніжу дідич Тєв’яшов до свого маєтку в кареті й бачить на дорозі пішоходця, в якому на своє задоволення пізнає Григорія Савича, що йшов з своєю вічною торбою і палицею до нього в гості. Тєв’яшов невимовно зрадив цій зустрічі й хотів посадити з собою в карету, щоб їхати разом, але ніяк не міг його в тому переконати... «Ні, пане, не треба мені привикати до цього – це моє, а то твоє. їдь собі з Богом, я ще може дожешу тебе от там на горці». А в той час наступила грізна хмара з бурею, що обіцяла великий дощ. Дідич поїхав один, але через чотири верстви в нього в екіпажі зломилася вісь. Саме того часу пройшов великий дощ, і справді Сковорода догнав Тєв’яшова й на вдивовижу останнього був весь сухий, тоді як по дорозі не було місця, де б можна було сховатися від дощу.*

– Як це ви, Григорію Савичу, так хитро сховалися від дощу? – спитав його Тєв’яшов.

– Еге ж, я зняв з себе жупан, черевики й шапку і все те в торбу заховав, а як перейшов дощик, я й надів усе сухе; як казав, догнав тебе, і не дурно прислів’я каже: швидко поїдеш – недалеко заїдеш” (с. 93–94).

Така лінія поведінки була, за думкою Д. Багалія, повністю відображала життєву філософію Сковороди. *„Незважаючи на свої дружні відносини до Тєв’яшова, Г. С Сковорода і з ним, як і зі всіма іншими дідичами тримався так, що різко одмежовувався від них своїм життям, створював для себе немов імунітет; жив по панських садибах не по-панському, а по-простому, по-селянському. Тому він нізащо не згодився їхати в кареті до садиби Тєв’яшова – пана на всю губу, бо й там*

у нього він мабуть оселився десь на пасіці, або в лісі, сам собі пан і слуга. Це була для нього не дрібниця, а щось поважне, принципове”, – відзначав історик (Багалій, 1926, с. 94).

Цілком можливо, що у таких своїх подорожах Сковорода досяг і Осинівської церкви, тим більше, що поруч був розташований один з панських маєтків.

Відзначимо також, що настанови філософа не залишилися поза увагою Тєв'яшевих, визначивши у подальшому їх погляди на політичне та національне життя, які у майбутньому зіграли велику роль у процесі ідейного оформлення майбутнього національного відродження.

Як відомо, з першої половини XVIII ст. розпочинається широкий наступ російської влади на права та привілеї, даровані українським козакам попередніми російськими царями. Для реформатора Петра I, прибічника модерної держави, козацька автономія виглядала, мабуть, не меншим пережитком ніж задовгі боярські бороди. Бажання змінити акценти у відносинах із козацькими анклавами почали проявлятися у перші роки XVIII ст., коли в умовах війни із Швецією цар вважав надані вольності такими, що заважають мобілізації у війні із зовнішнім ворогом. У такий ситуації, конфлікти із козацьким суспільством, яке бажало і надалі жити за старими законами, був неминучий.

Зокрема, наміри царя залучити до російського війська тих селян, які масово втікали на козацькі території, викликало у 1707–1708 рр. масове повстання під керівництвом К. Булавина.

Того ж року тиск царя вже почали відчувати на собі гетьманська та слобожанська старшина, яка до цього переважно підтримувала Петра I у боротьбі проти булавінців. Не витримавши його, гетьман Іван Мазепа (1687–1709) і перейшов на бік Карла XII.

Свої мотиви для незадоволення були і Тєв'яшевих. Петровський курс щодо утискання прав та свобод на Слобожанщині, у практичній площині полягав у незахищеності майнових прав перед посяганнями російських дворян, які користуючись своєю близькістю до царя, могли дозволити забрати собі ті чи інші земельні володіння, які до цього належали старшині. Прикладом цього може бути історія із передачею у 1700 р. найближчому царедворцю Петра I, графу Борису Куракіну, частини земель, що сьогодні є частиною Білокуракінського району, Луганської області. Справа була зроблена під час повернення російського війська на чолі із Петром з другого Азовського походу. Хрестоматійно відомо, що Куракін був вражений степовою красою цих земель і російський цар подарував їх сановнику, навіть не взявши на себе труд дізнатися, що ця територія була у власності Тєв'яшевих. Потім ця колізія стала предметом майнового спору, у якому Куракін мав перевагу. Частково він компенсував Тєв'яшевим збитки, а частково заволодів землями силою. Зокрема, такою була доля поселення Тарабанівка, попереднє козацьке населення якого було змушене покинути рідний дім

та переселитися углиб Острогожських володінь Тевяшева, забравши із собою навіть стару церкву. У свою чергу, Куракін дав поселенню іншу назву – село Павлівка, заселивши його новими людьми.

Упродовж наступних десятиріч непорозуміння із російською владою продовжилися. У 1762 р. Тевяшеви опинилися у центрі великого корупційного скандалу, який привернув увагу російської імператриці Катерини II (1762–1796). Російській двір отримав донос сотника Острогожського полка Прокопія Каневецького, у якому той звинуватив острогожських полковників Тевяшева та князя Кантемира у розкраданні грошей, які йшли на забезпечення козацького війська. Було призначено слідство, висновки якого були використані імператрицею, серед іншого, для прийняття рішення про ліквідацію козацького устрою Слобідської України та її інкорпорацію у склад Російської імперії. Черговий козацький анклав перестав існувати.

Залишаючись великими острогожськими поміщиками, Тевяшеви, тим не менш гостро переживали загадані події, все більше схиляючись до певного фрондерства щодо російської влади. Основою їх ідеологічного бачення, з одного боку, були просвітницькі ідеї Г. Сковороди, а з іншого – романтизація козацького минулого, втраченої волі. Вони були прибічниками ідеї, що своєю безкомпромісною боротьбою та захистом православної віри у попередні історичні періоди українська старшина заслужила статусу не меншого, ніж статус російського дворянства.

Серед тих, хто готовий був сприймати цю систему поглядів був і відомий російський поет початку XIX ст. Кіндрат Рилєєв (1795–1826), який прославився також як організатор одного з перших у Російській імперії антицарських виступів декабристів. Рилєєв був одним з небагатьох своїх соратників революціонерів, у політичній філософії якого провідне місце займало українське питання. Серед іншого, він був автором поеми „Наливайко”, у якому прославляв вільнолюбство українського козацтва. Також Рилєєв відомий тим, що став одним з перших популяризаторів анонімного твору „Історія Русів”, який зіграє величезну роль у становленні українського національного руху першої половини XIX ст.

На думку, українського історика С. Плохія (2018), з цим твором, російський поет ознайомився приблизно у 1824 році (с. 38). Це був час його активного спілкування із кланом Тевяшевих. Після завершення французької компанії проти Наполеона, у 1817 р. молодий офіцер російської армії Рилєєв переїхав до Острогозська, де у той час був розквартирований 11-та кінно-артилерійська рота Першої артилерійської бригади, у якій він служив.

У новому місті він одразу ж познайомився із Михайлом Андрійовичем Тєв'яшевим – місцевим великим поміщиком, у садибі якого поет часто бував. Вірогідно, що нові приятелі здійснювали і виїзди у інші володіння Тєв'яшевих, можливо, що і у Осинове. Теми їх бесід торкалися і героїчного минулого Запорізької Січі. Як відзначає С. Плохій: „Рилєєв згадує розмову з одним з своїх острогожських знайомих (вірогідно, це був тесть поета Михайло Тєв'яшев). Співбесідники обговорюють хід повстання греків проти влади турок-османів, яке у той час розгорілося у Греції, а разом і історію Запорізької Січі, яка була символом боротьби за козацькі вольності” (Плохій, 2018, с. 35).

Врешті решт, Рилєєв закохався у дочку Михайла Тєв'яшева Наталію, яка скоро стала його дружиною та зберегла йому вірність навіть після провалу повстання на Сенатській площі у Санкт-Петербурзі у грудні 1825 р.

Отже, легенди про відвідування Г. Сковороди та К. Рилєєва Осинівської церкви є відображенням реальної історії спілкування цих видатних постатей української/російської культури із представниками слобожанського козацького роду Тєв'яшевих, які брали безпосередню участь у процесі створення, як Осинівки, так і Успенської церкви на її території. Відзначимо, що це спілкування надало поштовх та суспільно-політичний контекст подальшому розвитку національного руху в Україні у першій половині XIX ст. Ця тема системно та комплексно вивчатиметься у наступних наукових публікаціях.

Список використаної літератури

1. Багалій Д. Очерки из истории колонизации степной окраины Московского государства. М.: Университетская типография, 1887. 637 с.
2. Багалій Д. І. Український мандрований філософ Гр. Сав. Сковорода. Харків: Держвидав України, 1926. 397 с.
3. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. Харків: „Основа”, 1990. 258 с.
4. Государственный архив Воронежской области. Путеводитель. Воронеж: [б. в.], 2016. 738 с.
5. Остро́гожск. Собор Троицы Живоначальной. URL: <https://sobory.ru/article/?object=36308>.
6. Плохій С. Казакський миф. Історія і націогенез в епоху імперії. Харків: „Фолио”, 2018. 396 с.
7. Святитель Филарет (Д. Г. Гумилевский). Историко-статистическое описание Харьковской епархии: в 2-х т. Х.: Харьковский частный музей городской усадьбы, 2011. Т. 2. 440 с.
8. Сковорода Г. Книжечка, называемая Silenus Alcibiadis, сиреч Икона Алкивиадская. *Повне зібрання творів: у 2-х т.* К., 1973. Т. 2. С. 6–31. URL: <http://litopys.org.ua/skovoroda/skov201.htm>.
9. Стеллецкий Н. Странствующий философ Григорий Савич Сковорода. К.: Типография Корчак-Новинского, 1894. 56 с.
10. Указ полковнику Остро́гожского полка Тєв'яшову о даче полку его лесных земель по Айдару для поселения 1709 г. URL: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Russ/XVIII/1700-1720/Ostrogoz_

polk/text1.htm. 11. Ярошенко В. Історія нашого краю по р. Айдар і не тільки! URL: <https://viy48.io.ua>.

References

1. Bagaliy, D. (1887). Ocherki iz istorii kolonizatsii stepnoy okrainyi Moskovskogo gosudarstva [Essays on the history of colonization of the steppe outskirts of the Moscow state]. Moscow: Universitetskaya tipografiya [in Russian].
2. Bahalii, D. I. (1926). Ukrainskyi mandrovanyi filosof Hr. Sav. Skovoroda [Ukrainian traveling philosopher Gr. Sav. Skovoroda]. Kharkiv: Derzhvydav Ukrainy [in Ukrainian].
3. Bahalii, D. I. (1990). Istoriiia Slobidskoi Ukrainy [History of Sloboda Ukraine]. Kharkiv: „Osnova” [in Ukrainian].
4. Gosudarstvennyi arhiv Voronezhskoy oblasti (2016). Putevoditel [Guide]. Voronezh: n. p. [in Russian].
5. Ostrogozhsk. Sobor Troitsyi Zhivonachalnoy [Ostrogozhsk. Cathedral of the Living Trinity]. Retrieved from <https://sobory.ru/article/?object=36308> [in Russian].
6. Plohiy, S. (2018). Kazatskiy mif. Istoriya i natsiogenez v epohu imperii [Cossack myth. History and national genesis in the era of the empire]. Kharkiv: „Folio” [in Ukrainian].
7. Svyatitel Filaret (D. G. Gumilevskiy). (2011). Istoriko-statisticheskoe opisanie Harkovskoy eparhii [Historical and statistical description of the Kharkiv diocese]. (Vol. 2). Kharkiv: Harkovskiy chastnyi muzey gorodskoy usadby [in Russian].
8. Skovoroda, G. (1973). Knizhechka, nazyvaemaya Silenus Alcibiadis, sirech Ikona Alkiviadskaya [A book called Silenus Alcibiadis, or the Icon of Alcibiades]. *Povne zibrannia tvoriv – Complete collection of works* (Vol. 2), (pp. 6-31). Kyiv: n. p. Retrieved from <https://sobory.ru/article/?object=36308> [in Russian].
9. Stelletskiy, N. (1894). Stranstvuyushchiy filosof Grigoriy Savich Skovoroda [The wandering philosopher Grigory Savich Skovoroda]. Kiev: Tipografiya Korchak-Novinskogo [in Russian].
10. Ukaz polkovniku Ostrogozhskogo polka Tevyashov o dache polku ego lesnyih zemel po Aydaru dlya poseleniya [Decree to Colonel Tevyashov of the Ostrogozhsky Regiment on giving the regiment of its forest lands along the Aidar for settlement]. (1709). Retrieved from http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Russ/XVIII/1700-1720/Ostrogoz_polk/text1.htm [in Russian].
11. Yaroshenko, V. Istoriiia nashoho kraiu po r. Aidar i ne tilky! [History of our region on the river Aidar and not only!]. Retrieved from <https://viy48.io.ua> [in Ukrainian].

Набока О. В. Історичні витoki легенд щодо перебування у Осинівській церкві (с. Осинове, Новопсковського району Луганської області) Г. Сковороди та К. Рилєєва

У статті аналізується історична достовірність легенд щодо перебування у Свято-Успенській церкві (с. Осинове, Новопсковського району Луганської області) у XVIII–XIX ст. філософа Григорія Сковороди та декабриста Кіндрата Рилєєва.

Автор відзначає, що це питання практично не відображено у українській історичній науці. Серед небагатьох досліджень виділяються краєзнавчі статті новопсковського краєзнавця В. Ярошенка, зібрані на сайті „Історія нашого краю по р. Айдар і не тільки!”.

Автор вважає необхідним заповнення цієї наукової прогалини, тим більше, що її вивчення, серед іншого, дозволяє розглянути історичні передумови формування українського національного руху у першій половині XIX ст.

Розглянутий родовід острогожських полковників Тевяшевих, стараннями яких протягом XVIII ст. відбувалося заселення Осинового та навколишніх земель, а також будівництво Свято-Успенської церкви. Відзначено, що Тевяшеви мали сталі зв'язки із Г. Сковородою (який гостював у їх володіннях) та із К. Рилєєвим, який був зятем представника роду – Михайла Тевяшева. Показаний процес становлення політичних поглядів Тевяшевих, які істотним чином вплинули на процес оформлення українського національного руху першої половини XIX ст.

Внаслідок проведеного дослідження, автор доходить до висновку, що легенди про відвідування Г. Сковороди та К. Рилєєва Осинівської церкви є відображенням реальної історії спілкування цих видатних постатей української/російської культури із представниками слобожанського козацького роду Тевяшевих, які брали безпосередню участь у процесі створення, як Осинівки, так і Успенської церкви на її території. Відзначимо, що це спілкування надало поштовх та суспільно-політичний контекст подальшому розвитку національного руху в Україні у першій половині XIX ст. У статті відзначено, що ця тема системно та комплексно вивчатиметься у наступних наукових публікаціях.

Ключові слова: Свято-Успенська церква, с. Осинове, Тевяшеви, Г. Сковорода, К. Рилєєв.

Набока А. В. Исторические истоки легенд о пребывании в Осиновский церкви (с. Осинowo, Новопсковского района Луганской области) Г. Сковороды и К. Рылеева

В статье анализируется историческая достоверность легенд о пребывании в Свято-Успенской церкви (с. Осинowo, Новопсковского района Луганской области) в XVIII–XIX вв. философа Григория Сковороды и декабриста Кондратия Рылеева.

Автор отмечает, что этот вопрос практически не отражен в украинской исторической науке. Среди немногих исследований выделяются краеведческие статьи новопсковского краеведа В. Ярошенко, собранные на сайте „История нашего края по р. Айдар и не только!”.

Автор считает необходимым заполнение этой научной пробелы, тем более, что ее изучение, среди прочего, позволяет рассмотреть

исторические предпосылки формирования украинского национального движения в первой половине XIX в.

Рассмотрена родословная Острогожских полковников Тевяшевых, стараниями которых в течение XVIII в. происходило заселение Осиново и окружающих земель, а также строительство Свято-Успенской церкви. Отмечено, что Тевяшевы имели устойчивые связи с Г. Сковородой (который гостил в их владениях) и с К. Рылеевым, который был зятем представителя рода – Михаила Тевяшева. Показан процесс становления политических взглядов Тевяшевых, которые существенным образом повлияли на процесс оформления украинского национального движения первой половины XIX в.

Вследствие проведенного исследования, автор приходит к выводу, что легенды о посещении Г. Сковородой и К. Рылеевым Осиновской церкви являются отражением реальной истории общения этих выдающихся фигур русской / украинской культуры с представителями слобожанского казацкого рода Тевяшевых, которые принимали непосредственное участие в процессе создания, как Осиново, так и Успенской церкви на его территории. Отметим, что это общение дало толчок и общественно-политический контекст дальнейшему развитию национального движения в Украине в первой половине XIX в. В статье отмечено, что эта тема будет системно и комплексно изучаться в следующих научных публикациях.

Ключевые слова: Свято-Успенская церковь, с. Осиново, Тевяшевы, Г. Сковорода, К. Рылеев.

Naboka O. V. Historical origins of legends about G. Skovoroda's and K. Ryleyev's staying in Osynivska church (Osynove village, Novopskovsky district, Luhansk region)

The article deals with the historical authenticity of the legends about the philosopher Hryhoriy Skovoroda's and Decembrist Kindrat Ryleyev's stay in the Holy Dormition Church (Osinove village, Novopskovsky district, Luhansk region) in the XVIII – XIX centuries. The author notes that this issue is practically not reflected in Ukrainian historical science. Among the few studies, there are local lore articles by Novopskov local historian V. Yaroshenko, collected on the site „History of our region on the river Aidar and beyond!”. The author considers it necessary to fill this scientific gap, especially since its study, among other things, allows us to consider the historical preconditions for the formation of the Ukrainian national movement in the first half of the nineteenth century. The pedigree of the Ostrogozhsky colonels Tevyashev, whose efforts brought to the settlement of Osinovo and surrounding lands, as well as the construction of the Holy Dormition Church are considered in the article. It is noted that the Tevyashevs had permanent ties with G. Skovoroda (who visited their estates) and with K. Ryleyev, who was the son-in-law of a representative of the family – Mikhail Tevyashev. The

process of formation of Tevyashev's political views is shown, which significantly influenced the process of formation of the Ukrainian national movement of the first half of the XIX century. As a result of the study, the author concludes that the legends about the visit of G. Skovoroda and K. Ryleyev to Osynivska Church are reflecting the real history of communication of these prominent figures of Ukrainian / Russian culture with representatives of the Slobozhansky Cossack family Tevyashev, who took a direct part in the process of creating both Osinovka and the Church of the Assumption on its territory. Note that this communication gave impetus and socio-political context to the further development of the national movement in Ukraine in the first half of the nineteenth century. The article notes that this topic will be systematically and comprehensively studied in future scientific publications.

Key words: Holy Dormition Church, village Osynove, Tevyashev, G. Skovoroda, K. Ryleyev.

Стаття надійшла до редакції 09.11.2020 р.

Прийнято до друку 13.11.2020 р.

Рецензент – д. і. н., проф. Набока О. В.